

Vašků, Vladimír

Additamenta k josefínským konfirmacím pro premonstráty v Klášterním Hradisku, Louce, Zábřovicích a Nové Říši : (vídeňské studie z novověké diplomatiky - III.)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2001, vol. 50, iss. C48, pp. [145]-156

ISBN 80-210-3085-2

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102007>

Access Date: 08. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR VAŠKŮ

**ADDITAMENTA K JOSEFÍNSKÝM KONFIRMACÍM
PRO PREMONSTRÁTY V KLÁŠTERNÍM HRADISKU, LOUCE,
ZÁBRDOVICÍCH A NOVÉ ŘÍŠI
(Viedeňské studie z novověké diplomatiky – III.)¹**

Obdobně jako pojednání věnované additamentům k josefínským konfirmacím pro velehradské a žďárské cisterciáky² klade si i tento příspěvek za úkol doplnit dosavadní znalosti o průběhu revizně-konfirmačního řízení v době vlády Josefa II. o výsledky studia dříve (před listopadem 1989) mi nedostupných archiválií uložených v Rakouském státním archivu ve Vídni.³ Konkrétně půjde o dodatky k VI., VII., VIII. a IX. kapitole mé knihy z roku 1981,⁴ jejíž pramennou základ-

¹ První část těchto vídeňských studií = V a š k ů , V.: *Příčiny zániku konfirmačního řízení v habsburské monarchii v roce 1836*. SPFFBU C 42, 1995, s. 89–97. Druhá část = V a š k ů , V.: *Additamenta k josefínským konfirmacím pro cisterciácké kláštery na Velehradě a u Žďáru*. SPFFBU C 47, 2000, s. 197–210.

² Srov. pozn. 1. Případná additamenta ke konfirmacím dalších dvou moravských cisterciáckých klášterů (zpracovaných v knize citované v pozn. 4), totiž tišnovského a starobrněnského, nepřicházejí v úvahu, neboť tyto dva ženské kláštery byly za Josefa II. zrušeny ještě předtím, než konfirmační řízení dospělo do vrcholného stadia meritorního rozhodování u panovnického dvora, takže žádné další písemnosti u centrálních vídeňských úřadů už ani nestačily vzniknout.

³ Österreichisches Staatsarchiv, II. Abteilung – Allgemeines Verwaltungsarchiv (dále cituji: AVA).

⁴ V a š k ů , V.: *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století* (Novověké úřední revize středověkých a raně novověkých listin). Brno 1981, 168 s. (dále cituji *PK* nebo *Panovnické konfirmace*). – Vzhledem k tomu, že jde o doplňky k josefínským pasážím uvedených kapitol citované knihy, jsem nucen – stejně jako v úvodu k druhé části vídeňských studií – doporučit čtenáři, chce-li mít z následujícího výkladu užitek, aby vzal tuto publikaci do rukou a s příslušnými stránkami se seznámil. O josefínském období se pojednává v VI. kapitole (Premonstrátský, původně benediktinský, klášter v Klášterním Hradisku) na s. 95–100 a v pozn. 28–36, v VII. kapitole (Premonstrátský klášter v Louce) na s. 110–115 a v pozn. 15a–30, v VIII. kapitole (Premonstrátský klášter v Zábrdovicích) na s. 126–129 a v pozn. 24–37, v IX. kapitole (Premonstrátský klášter v Nové Říši) na s. 139–140 a v pozn. 25–27. V úvodních částech jednotlivých kapitol jsou seznamy listin s identifikačními údaji, které v tomto

nou mohly být pouze písemnosti nacházející se v českých a moravských archívech.⁵ I když – na rozdíl od velehradského a žďárského případu – se u premonstrátských řeholních domů podařilo už i na základě „domácích“ archiválií zjistit *konečný výsledek* josefínského konfirmačního řízení (tj. znění konfirmačních listin Josefa II.), zůstávala předchozí stadia řízení v jejich přesné konkrétní podobě namnoze neznámá (zejména např. meritorní rozhodování u dvora, zachycená písemně v tzv. předneseních neboli trůnních zprávách, ale leckdy i prvopočáteční fáze celého jednání, zahájeného vypracováním a předložením žádosti o potvrzení listin) a jejich pravděpodobný průběh mohl být nanejvýš jen hypoteticky předpokládán. Do jaké míry byly tyto hypotézy oprávněné, vyplyne právě z rozboru vídeňských archiválií.

* * *

U Klášterního Hradiska chyběla v písemnostech Moravského zemského archivu konfirmační suplika i její příloha – ověřený opis listin, o jejichž potvrzení premonstráti žádali, takže nebylo možno přesně zjistit, kdy byla suplika u dvora podána⁶ a které starší listiny si klášter chtěl dát potvrdit. Z velmi stručného konceptu vyjádření komorního prokurátora Lerchenheima bylo sice patrné, že prokurátor navrhl vyloučit z budoucí josefínské konfirmace „zcela přeškrtnuté“ privilegium markraběte Přemysla (bez uvedení bližších identifikačních údajů) a z dalších listin podtržené závadné pasáže, ale neuvedl již, které další listiny a závady měl konkrétně na mysli. A konečné dobrozdání moravského zemského gubernia se v MZA rovněž nedochovalo. – V *Panovnických konfirmacích* jsem jen analogií podle jiných případů usoudil, že listinná příloha k suplice obsahovala ověřený opis tereziánské konfirmace z 20. února 1747, v níž je prostřednictvím karolínské konfirmace z 11. února 1735 inserováno celkem 28 starších listin z let 1160-1645, a pokusil jsem se rekonstruovat přeškrtnutá a podtržená místa v tehdy mi nedostupném ověřeném opise pracovním srovnáním originálu tereziánské konfirmace s originálem konfirmace josefínské ze 4. června 1782. Nemohl

článku již neopakují. – Poznámka pro znalce monasteriologie: Proč používám i pro premonstrátské řeholní domy nepřesného termínu *klášter*, jsem vyložil v *PK* na s. 16 a v pozn. 73 k úvodu.

- 5 Především v Moravském zemském archivu v Brně (dále: MZA) a ve Státním ústředním archivu v Praze (dále: SÚA). Tato domácí pramenná základna vcelku postačovala – až na výjimky – pro poznání konfirmačního řízení za Karla VI. a Marie Terezie, ale pro josefínskou fázi řízení se ukázala jako značně mezerovitá, protože omezená jen na archiválie moravské zemské proveniencie. Relevantní písemnosti centrální povahy vzniklé ještě za existence České dvorské kanceláře (veškerá agenda karolínská a převážná většina konfirmační agendy tereziánské) jsou totiž, jak známo, uloženy dnes v pražském SÚA, kdežto písemnosti vzešlé z činnosti nástupnických společných česko-rakouských úřadů (především všechna konf. agenda josefínská, jen z části ještě i zbytek tereziánské) se nacházejí ve vídeňském AVA.
- 6 Patrný byl pouze terminus ante quem – 22. únor 1782; toho dne je totiž datován dekret, jímž moravské gubernium zaslalo supliku (poté, co mu byla postoupena ode dvora) moravské komorní prokuratuře k vyjádření.

jsem si však být zcela jist, zda pasáže, které v josefínské konfirmaci ve srovnání s tereziánskou chybějí, opravdu úplně přesně odpovídají škrtnům a podtržením v ověřeném opise, a to proto ne, že ve výsledném textu josefínské konfirmace se v některých insertech vyskytují stylistické anakoluty i věcné nedůslednosti (ponechání některých anachronismů, a naopak i zbytečné vynechávky stereotypních formulí, např. koroborace apod.); nebylo totiž jasné, jdou-li tyto nedostatky na vrub „podtrhujícího“ úředníka, nebo snad nepozornosti písaře čistopisu konfirmace.⁷

Po prostudování hradiského konfirmačního spisu v Rakouském státním archivu⁸ je možno konstatovat, že i když se konfirmační suplika ani zde nedochovala, lze stanovit alespoň terminus post quem jejího podání: je jím 5. prosinec 1781; tímto datem totiž opatřil guberniální registrátor Maximilián Leopold Daschitzky vidimační formulí listinné přílohy. A touto přílohou, která se tentokrát ve vídeňském spise dochovala, je vskutku, jak jsem dříve jen hypoteticky předpokládal, ověřený opis tereziánské konfirmace z roku 1747.⁹ V něm pak jsou přeškrtnuty nebo podtrženy určité pasáže, u nichž se nadto nacházejí na okraji červeným inkoustem připsané poznámky (určené bezpochyby pro písaře čistopisu josefínské konfirmace) „omittatur“, resp. „omittantur“ (u přeškrtnutých míst) nebo „subducta omittantur“ (u podtržených částí). Jak jsem si pro jistotu ověřil, škrty i podtržení odpovídají zcela a naprosto přesně vynechávkám v josefínské konfirmaci z r. 1782. Z toho mj. vyplývá, že podezírat z anakolutů a nedůsledností písaře čistopisu josefínské konfirmační listiny (což jsem připouštěl v *PK*) by bylo nesprávné: ten jen velmi pečlivě vypouštěl to, co méně pečlivě vyznačil jako závady komorní prokurátor Lerchenheim, i jinak známý svou povrchností při posuzování listin.¹⁰

Pokud jde o guberniální dobrozdání, fyzicky se sice ani ve vídeňském spise nenachází, ale že bylo datováno 5. března 1782 a u dvora presentováno 21. května téhož roku a že se ke stanovisku komorního prokurátora plně připojilo, vyplývá z přednesení, které předložila s datem 24. května 1782 Česko-Rakouská

7 Kromě toho jsem kolísal v názoru na to, zda označení závadných míst v opise je dílem komorního prokurátora, nebo (analogii podle žďárského případu – viz *PK*, s. 73 a 96) zemského gubernia.

8 AVA, fond Alter Kultus, karton 860, konvolut Prämonstratenser Stift Hradisch, konfirmační spis.

9 Fol. 3–46 v citovaném konf. spise. Ověř. opis je součástí vázané knihy, v níž jsou pak ještě na zbývajících foliích (47–54) opisy jiných písemností, rovněž vidimované Daschitzkým, a to jednak tereziánského intimačního reskriptu z r. 1747, jednak dalších písemností, jimiž by bylo asi zbytečně čtenáře zatěžovat, protože mají s průběhem konfirmačního řízení jen volnou souvislost, obdobně jako to, o čem zatím předběžně informuje níže pozn. 12.

10 Viz *PK*, passim. – K tomu, co je uvedeno výše v pozn. 7, dodávám, že i když ani nyní nelze s plnou jistotou určit autorství škrtnů a podtržení (Lerchenheim – či gubernium?), příkláním se na rozdíl od svého stanoviska v *PK* spíše k domněnce, že vyznačení závad je přece jen asi dílem Lerchenheimovým, a to vzhledem k tomu, co je o tom řečeno (být možná jen formálně) v přednesení Česko-Rakouské dvorské kanceláře (viz dále v textu), a též proto, že žďárský případ je přece jen poněkud odlišný.

dvorská kancelář panovníkovi¹¹ a v jehož úvodní části je obsah guberniálního (a jeho prostřednictvím i prokurátorova) posudku věrně reprodukován. V závěru přednesení (v tzv. vótu) se dvorská kancelář s míněním prokurátora a gubernia ztotožnila a doporučila, aby panovník předložená privilegia potvrdil, avšak s výjimkou vyznačených „zčásti závadných, zčásti do dnešních časů se nehodících míst“.¹² Nad nedůslednostmi při vyznačování anachronismů se přitom kancelář vůbec nepozastavila. Právě naopak: ve vótu se ve zjevném rozporu se skutečností tvrdí, že prý při *přesném prohlížení* (doslova: „bei genauer Durchgehung“) privilegií bylo seznáno, že prokurátor všechny pasáže neslučitelné s dnešními poměry velmi pečlivě („sehr sorgfältig“) vyhledal a vyznačil. Toto neuvěřitelné konstatování dokonce vyústilo v absurdní přímiluvu, aby prokurátor byl za svou práci pochválen. A protože panovník návrh dvorské kanceláře více méně mechanicky schválil jako celek,¹³ je nutno předpokládat, že eo ipso bezděčně souhlasil i s kladným hodnocením Lerchenheimova výkonu; o tom však pojednáme ještě níže.

Kromě ověřeného opisu tereziánské konfirmace a přednesení se ve vídeňském spise zachovaly ještě další dvě písemnosti: koncept josefínské konfirmační listiny a koncept intimačního dvorského dekretu.¹⁴

Vzhledem k tomu, že text josefínské konfirmace ze 4. června 1782 je nám znám již z originálu uloženého v MZA,¹⁵ postačí věnovat pozornost jen některým vyřizovacím poznámkám, které se na jejím konceptu nacházejí, pokud se zaměřením tohoto příspěvku bezprostředně souvisí.¹⁶

a) U začátku insertní části, v níž jsou listiny určené k inserování naznačeny pouze zkrácenou intitulací (např. „Wir Maria Theresia etc.“ nebo „Nos Wenceslaus etc.“ atp.), připojil koncipista na levém okraji pokyn pro kancelistu (neboli ingrosistu, písaře čistopisu), aby ostatní text insertů opsal z ověřeného opisu

¹¹ Fol. 2+55–57. (Fol. 3–54 = vložený ověřený opis tereziánské konfirmace a dalších písemností – srov. pozn. 9.)

¹² Vědomě ponechávám zatím stranou (aspoň v tomto článku) tu část přednesení, která jde nad rámec vlastního konfirmačního řízení a v níž kancelář polemizuje s námitkami olomouckého arcibiskupa proti dosazování členů hradiského konventu na některé fary. (Srov. předběžně pozn. 9 a 33.)

¹³ „Ich bewillige die eingeratene Bestätigung dessen Privilegien. Joseph m. p.“ Toto placet, z něhož je vlastnoruční jen panovníkův podpis, je umístěno jako obvykle u konce textu přednesení pod jeho datem. Schvalovací procedura proběhla, jak je patrné z vyřizovacích poznámek na rubu přednesení, ve dnech 2. a 4. června 1782. (K problematice vyřizovacích poznámek srov. V a š k ů , V.: *Additamenta k josefínským konfirmacím pro cisterciácké kláštery*, pozn. 12 a 35.)

¹⁴ Fol. 1+58 (koncept konfirmace), fol. 58 (koncept dekretu, který se nachází na téže stránce, na níž končí koncept konfirmace).

¹⁵ Srov. PK, s. 96 n.

¹⁶ Věnovat pozornost *všem* vyřizovacím poznámkám a zejména je správně interpretovat by vyžadovalo přihlídnout i k ostatním, „nekonfirmačním“ písemnostem dvorské kanceláře, což je úkol až pro budoucí badatele. Teprve pak bude možno s jistotou rozpoznat i podíl jednotlivých úředníků na genezi té které písemnosti.

a aby přitom vynechal přeškrtnutá a podtržená místa: „Reliqua omnia scribantur ex copia vidimata privilegiorum mit Hinweglassung der entweder ganz durchstrichenen oder unterzohenen Stellen.“ Že jde o realizaci návrhu obsaženého ve výše zmíněném přednesení, není zajisté třeba zvláště podotýkat.

b) U závěrečných stereotypních formulí josefínské konfirmace, rovněž naznačených jen několika prvními slovy (např. „Als haben wir etc.“, „Meinen, setzen etc.“ atp.), se vlevo nachází marginální poznámka, rovněž určená kancelistovi, že plné znění těchto floskulí má být obdobné jako u konfirmace tereziánské: „N. B. Der Schluß mut.[atis] mutand.[is] nach dem thesesianischen.“

c) Z další poznámky se dovídáme, že taxa za konfirmační listinu Josefa II. činila 1320 zlatých a že byla zaplacená (až) 21. října 1782,¹⁷ tedy po více než čtyřech měsících od meritorního rozhodnutí o udělení konfirmace.

d) A protože fyzickým vyhotovením konfirmačních listin se, jak známo, začali úředníci dvorské kanceláře zabývat zásadně teprve až po zaplacení taxy, nelze se ani příliš divit tomu, že k předání originálu konfirmace příjemci došlo podle extradiční poznámky až 17. dubna 1783.¹⁸

Koncept intimačního dvorského dekretu pro moravské zemské gubernium je cenný proto, že jeho originál se v Moravském zemském archivu nedochoval. Jeho původní datum 4. června 1782, totožné s datem konfirmační listiny, je opraveno škrtnutím a nadepsáním měsíce na 4. listopad 1782.¹⁹ Hlavní obsah dekretu nepřináší sice nic překvapivě nového: guberniu se zde dává na vědomí, že Jeho Veličenstvo ráčilo potvrdit hradiská privilegia s vynecháním závadných a na dnešní časy se nehodících míst, zjištěných („befundene“) komorním prokurátorem, a že o tom byla vyhotovena obvyklá listina („das gewöhnliche diploma cum clausulis consuetis“) s datem 4. června 1782. Avšak pozoruhodná je v dekretu závěrečná část, v níž se guberniu ukládá, aby udělilo prokurátorovi za jeho chvályhodnou píli pochvalu: „... und hat dasselbe [= gubernium] besagtem Kammerprocuratori über diesen seinen hiebei bezeigten ruhmlichen Eifer die Belobung zu erteilen.“ Vzhledem k tomu, co víme o „kvalitě“ Lerchenheimovy revize, nezbyvá než s povzdechem dodat, že – jak psával známý beletrista – „neuvěřitelné se stalo skutkem“.

17 „Soluta taxa ...1320 F. den 21^{ten} Octob. 782“.

18 „Extradirt den 17^{ten} April 1783“.

19 Smysl této opravy mi však není jasný. Většinou bývají data intimačních dekretů u jiných klášterů stejná jako u konfirmačních listin, tedy totožná s konečnou fází schvalovacího řízení u dvora, i když vyhotovení čistopisu a jeho odeslání se často i o měsíce opozdilo. Ostatně čistopis dekretu byl pořizen podle vyřizovací poznámky na konceptu až 15. února 1783 (na konceptu *konfirmační listiny* není v mundační poznámce datum uvedeno vůbec, pouze je zde jméno kancelisty). Kdy došel guberniu do Brna, nelze při absenci originálu v MZA zjišťovat. – Pro úplnost dodávám, že oprava měsíce v datu pochází – podle písma – od jiného úředníka než od původního koncipisty totožného i s koncipistou konfirmační listiny.

* * *

Pokud jde o premonstráty v Louce, bylo možno průběh josefínského revizně-konfirmačního řízení rekonstruovat – na rozdíl od velehradského a žďárského kláštera²⁰ a zčásti i hradiské kanonie – vcelku bez potíží už na základě písemností uložených v Moravském zemském archivu, takže studium vídeňského konfirmačního spisu²¹ pouze potvrdilo a jen v některých detailech upřesnilo poznatky publikované již v *Panovnických konfirmacích*.

V ověřeném opise tereziánské konfirmace z 20. února 1747,²² která prostřednictvím karolínské konfirmace z 16. června 1733 inseruje 10 starších listin z let 1190-1630, jsou – obdobně jako v hradiském případě – podtrženy závadné pasáže.²³ Jejich rozsah plně odpovídá těm částem textu, které pak byly v josefínské konfirmační listině z 13. března 1782 (jak bylo již v *PK* zjištěno jejím srovnáním s konfirmací Marie Terezie) vynechány a které také byly citovány (byť ve zkrácené podobě) a komentovány v posudku dobře nám z *PK* známého fiskálního adjunkta Rosenzweiga. Na rozdíl od hradiského případu je vyznačení závadných míst přesné a pečlivé, bez jakýchkoli nedůsledností a anakolutů. Výslovné pochvaly se však za to Rosenzweigovi, ač by si jí byl na rozdíl od svého šéfa právem zasloužil, nedostalo.

Česko-Rakouská dvorská kancelář totiž tentokrát své vótum v přednesení datovaném 6. března 1782^{23a} formulovala sice příznivě, ale jen velmi stručně tak, že je veskrze srozuměna s důkladným a řádným („ganz gründlichen und ordnungsmässigen“) doporučením moravského gubernia.²⁴ Krátkým panovníkovým placet pak meritorní část řízení skončila.²⁵

20 Srov. V a š k ů , V.: *Additamenta k josefínským konfirmacím pro cisterciácké kláštery*, s. 197 n.

21 AVA, fond Alter Kultus, kart. 856, konv. Prämonstratenser Stift zu Bruck, konf. spis.

22 Fol. 5–17 citovaného konf. spisu. – V Brně se dochoval (v MZA) pouze prostý opis tohoto ověřeného opisu, bez podtržení, o nichž je řeč dále v textu.

23 Tentokrát – na rozdíl od ověřeného opisu listin hradiských – bez doplňujících postranních poznámek typu „subducta omittantur“. Listiny zcela přeškrtnuté se zde nevyskytují.

23a Fol. 4+18. Pokud jde o první (referující) část přednesení, reprodukuje se zde guberniální dobrozdání z 3. února 1782, jehož obsah je nám znám již z konceptu v MZA, takže postačí dodat, že u dvora bylo presentováno 1. března 1782. (Originál dobrozdání se sice ani ve Vídni nedochoval, ale o jeho presentatu je zmínka v přednesení. Stejně tak se ve Vídni nedochovaly ani originály předběžných vyjádření fiskálního adjunkta a brněnského biskupa.)

24 Třeba ovšem připomenout (srov. *PK*, pozn. 25 na s. 119–120), že ačkoli pečlivě vyznačení závad bylo dílem Rosenzweigovým, návrh na jejich vyznačení pochází až od gubernia. Rosenzweig sám byl zřejmě toho názoru, že listiny, v nichž se závadné pasáže vyskytují, by měly být anulovány celé. – Kromě toho je, stejně jako ve velehradském případě (srov. V a š k ů , V.: *Additamenta k josefínským konfirmacím pro cisterciácké kláštery*, pozn. 11 na s. 200), Rosenzweigovo autorství potlačeno – jeho vyjádření je v přednesení vydáváno za Lerchenheimovo. V citovaném článku jsem to označil za nedopatření, ale protože se to opakuje (a tentokrát nejen v přednesení, nýbrž už i v guberniálním dobrozdání – srov. *PK*, pozn. 24 na s. 119), nevyločoval bych, že jde o úmysl, byť jen ceremoniálně-formální povahy.

25 Placet, umístěné u konce textu přednesení, zní: „Ich begnehmige das Einraten. Joseph m. p.“ (vlastnoruční je opět jen podpis). Schvalovací procedura byla ukončena, jak plyne z vyřizo-

Koncept josefínské konfirmace z 13. března 1782²⁶ má obdobnou formu jako u Klášterního Hradiska, tzn., že listiny, které měly být inserovány, jsou naznačeny jen jménem vydavatele²⁷ a že jsou připojeny marginální vysvětlivky, zde ve znění: „Reliqua scribantur ex copia vidimata privilegiorum mit Hinweglassung der darinnen unterstrichenen Stellen“ a „NB. Die josephi.[nische] Bestätigung ist dem [sic!] thesian.[nischen] mutat.[is] mutand.[is] adaequat expediret worden.“

Podle dalších poznámek na konceptu byla taxa ve výši 846 zlatých a 40 krejcarů zaplacená 14. června 1782 a hotová listina předána příjemci 20. srpna téhož roku.²⁸

Poslední písemností vídeňského spisu je z hlediska časové posloupnosti koncept intimačního dvorského dekretu, datovaný – stejně jako koncept a pak originál konfirmační listiny – 13. března 1782.²⁹ Není však třeba se jím blíže zabývat, neboť jeho text známe již z originálu dochovaného v Moravském zemském archivu.³⁰

* * *

U premonstrátů v Zábrdovicích bylo nutno se v *Panovnických konfirmacích* spokojit se zjištěním, že v důsledku torzovitosti pramenů uložených v Moravském zemském archivu v Brně neznáme prvopočáteční fázi řízení (předložení supliky s listinnou přílohou u dvora, její postoupení ode dvora k moravskému

z vyřizovacích poznámek na rubu přednesení, 13. března 1782.

- 26 Fol. 1+19 (jde o první a poslední folio dvojlistu, do něhož jsou vloženy jiné písemnosti, o nichž viz na jiných místech).
- 27 V louckém případě u dvou listin ještě také začátečními slovy invocace, která v nich předcházejí intitulaci. – Nedopatřením však jedna listina (markraběte Přemysla z r. 1235) chybí: koncipista zřejmě při listování v ověřeném opise přehlédl, že za listinou krále Přemysla (I.) následuje ještě jedna listina sice také od Přemysla, ale *markraběte*. Písař čistopisu konfirmace však koncipistovu chybu napravil.
- 28 Doslovnou citací těchto poznámek, které jsou mutatis mutandis stejné jako v hradiském případě, nepovažuji už za nutné nadále čtenáře zatěžovat. – Kromě tohoto konceptu, o němž jsme právě pojednali, se ve vídeňském spise nachází na fol. 3 ještě další koncept josefínské konfirmace, datovaný rovněž 13. března 1782 a psaný touž rukou. Jde však zřejmě o předběžné vyhotovení, které jako předloha pro čistopis použito nebylo, a to asi pro vadu v insertní náznakové části: místo rámcové úvodní konfirmace Marie Terezie začíná seznam insertů až konfirmací Karla VI. a ve shodě s tím chybí odkazová poznámka na tereziánskou konfirmaci jako vzor. (Je zde jen první z marginálních poznámek – „Reliqua scribantur ex adjacenti copia vidimata...“ – dále jako v konečném konceptu.) Že nejde o koncept konečný, zdá se vyplývat i z toho, že na něm chybějí přípisky o taxe a extradici a také poznámky o mundování, kolacionování atd.
- 29 Fol. 2.
- 30 Srov. *PK*, s. 114. Opravit však musím chybu, která se vloudila do poznámky 26 k VII. kapitole (na s. 120): dekret byl u gubernia presentován nikoli 21. října, nýbrž 21. srpna 1782. Mimochodem poznamenávám, že je to den poté, co byla extradována konfirmační listina (a patrně současně odeslán i dekret). A ještě dodávám, že zatímco u Hradiska bylo možno z konceptu zjistit, kdy byl přepsán na čisto, v případě Louky uvádí mundační poznámka jen jméno kancelisty, nikoli však datum.

guberniu atd.). Z brněnských písemností se totiž dochoval pouze opis guberniálního dekretu z 22. února 1782, vyzývajícího komorního prokurátora Lerchenheima k podání vyjádření o předložených listinách, koncept Lerchenheimovy odpovědi z 2. března 1782 a ze závěrečné fáze originál výsledné konfirmační listiny Josefa II. z 26. dubna 1782. (Chybí však guberniální dobrozdání a intimační dvorský dekret.)

Vídeňský konfirmační spis³¹ obsahuje naproti tomu úplný soubor písemností vzniklých v celém průběhu josefinské fáze řízení³² a umožňuje doplnit dosavadní vědomosti o následující poznatky:

a) Nedatovaná konfirmační suplika zábrdovického opata, textově obvyklého typu s odkazem na přiložená privilegia,³³ formálně adresovaná panovníkovi, byla u Česko-Rakouské dvorské kanceláře presentována 11. ledna 1782.³⁴ Zde byl na její rub 12. ledna připsán dorzální dvorský dekret příkazující moravskému guberniu, aby po „vyslechnutí“ (tj. po získání předběžného vyjádření) ordináře (tj. brněnského biskupa) a komorního prokurátora vypracovalo své dobrozdání. Po zaplacení vstupní taxy (1 zlatý a 30 krejcarů) a poštovního porta (3 zlaté a 55 krejcarů), k čemuž došlo podle další rubní poznámky 21. ledna, byla pak suplika odeslána do Brna, kde byla u gubernia presentována 27. ledna 1782.

b) Listinnou přílohou je vskutku, jak jsem v *Panovníckých konfirmacích* usoudil z výsledku řízení, ověřený opis konfirmace Marie Terezie z 25. července 1750 s inserty 27 starších listin z let [1211]-1690.³⁵ Obdobně jako u Hradiska a Louky v něm nalézáme podtržené a přeškrtnuté závadné pasáže, a můžeme tak

³¹ AVA, fond Alter Kultus, karton 863, konvolut Prämonstratenserstift Obowitz, konf. spis.

³² Zábrdovický spis v AVA je ze všech vídeňských konfirmačních spisů, které jsem prostudoval, vůbec neúplnější.

³³ Odkazuje se na „Privilegien in A, B, C, D“, tedy celkem na čtyři přílohy. Protože stejný odkaz je obsažen i v konceptu Lerchenheimova vyjádření, pokoušel jsem se v *PK* (pozn. 27 k VIII. kapitole) hypoteticky odhadnout, o jaké přílohy vlastně šlo, když přece z výsledku řízení vyplývalo, že listinná příloha byla zřejmě jen jedna – ověřený opis tereziánské konfirmace. Musím nyní po seznámení se s vídeňskými archiváliemi přiznat, že mé někdejší spekulativní úvahy byly správné pouze potud, že předmětem dalšího řízení byla vskutku jen příloha jedna, označená písmenem A (viz o ní dále v textu), ale zato zcela nesprávné při pokusu identifikovat přílohy B, C, D. Tyto přílohy se totiž ve vídeňském spise nenacházejí u supliky, nýbrž jsou vloženy do biskupova vyjádření (o něm viz dále v pozn. 39) a zabírají folia 8–15. Jde o ověřené opisy tří písemností, o nichž se pak v dalším průběhu řízení vůbec nejednalo. Můžeme je proto také pominout; postačí se omezit jen na letmou informaci o nich: Přílohy B z r. 1756 a C z r. 1764 se týkají spravování jistých far zábrdovickými řádovými duchovními; příloha D z r. 1778 obsahuje urovnání sporu mezi zábrdovickým konventem a brněnským magistrátem o šenkování piva a vína v Zábrdovicích. (S tím, že k přílohám B a C neměl připomínky ani brněnský biskup, je zajímavé srovnat stanovisko olomouckého arcibiskupa k zřejmě obdobné záležitosti v případě hradiského konventu – viz výše v pozn. 12.)

³⁴ Fol. 6+19. (Do dvojlistu jsou opět vloženy jiné písemnosti.)

³⁵ Jde o silný sešit (zabírá v cit. konf. spise folia 23–61), vzadu označený, jakožto příloha, písmenem A. (Viz však výše pozn. 33.) Ověřený opis opatřil vidimační formulí expeditor Česko-Rakouské dvorské kanceláře Franz Carl Hertel 9. ledna 1782.

nyní potvrdit správnost předpokladu (vysloveného v *PK*), že vynechávky v josefínské konfirmaci z 26. dubna 1782 těmto škrtnům a podtržením plně odpovídají,³⁶ tzn., že nedůslednosti a anakoluty, které svým množstvím několikanásobně převyšují to, s čím jsme se setkali v hradiském případě, usvědčují komorního prokurátora Lerchenheima tentokrát přímo z frapantní nedbalosti,³⁷ která měla za následek, že výsledná josefínská konfirmační listina se stala, jak jsem konstatoval již v citované knize, diplomatickým zmetkem. Vinu na tom měla ovšem, jak se dále ještě zmíníme, i povrchnost gubernia a dvorské kanceláře; ani jednu z těchto institucí zřejmě nenapadlo, aby si Lerchenheimovu „revizi“ důkladně překontrolovaly.

c) Guberniální dobrozdání, které se v Brně nezachovalo ani v konceptu, je datováno 3. března a u dvora presentováno 16. dubna 1782.³⁸ Reprodukuje s odkazem na přílohy vyjádření brněnského biskupa, jenž však neměl žádné připomínky, a komorního prokurátora, k jehož návrhu (potvrdit privilegia s úplným vynecháním listiny markraběte Přemysla [z r. 1235] a dalších podtržených „výrazů“) se závěrem připojuje. Poněkud úsměvně působí guberniální formulace, že privilegia *jinak* nic závadného a pro stát nevýhodného neobsahují.³⁹

d) Přednesení Česko-Rakouské dvorské kanceláře pro panovníka z 18. dubna 1782⁴⁰ má vótum (které jako obvykle následuje po reprodukci guberniálního dobrozdání) velmi stručné: kancelář je s řádným (*sic!* – „ordnungsmässigen“) doporučením gubernia veskrze srozuměna, a proto prosí o „nejvyšší“ schválení.⁴¹ Toho se jí opravdu dostalo 26. dubna 1782 slovy „Ich bewillige die Bestätigung dieser Privilegien, jedoch mit denen von der Kanzlei angeratenen Abänderungen. Joseph m. p.“⁴²

e) Koncept josefínské konfirmační listiny z 26. dubna 1782⁴³ je obdobného typu jako u Hradiska a Louky, tedy opět jen s incipitními náznaky listin, které

36 Stejně jako u Louky a na rozdíl od Hradiska chybějí však marginální poznámky „omittantur“ apod.

37 K Lerchenheimově autorství škrtnů a podtržení viz výše v pozn. 10.

38 Originál dobrozdání viz fol. 4+21 cit. konf. spisu.

39 Co se týká zmíněných příloh k dobrozdání, obě se ve Vídni dochovaly v originále. Biskupovo vyjádření mi dosud nebylo známo vůbec, jeho vídeňský originál (fol. 7–16) je datován v Brně 18. února a u gubernia presentován 1. března 1782. Biskup v něm stručně sděluje, že k suplice, kterou spolu s ověřeným opisem listin vrací, „finde nichts zu erinnern“. – Prokurátorovo vyjádření z 2. března 1782 známe již z konceptu v *MZA* (srov. *PK*, s. 127), takže stačí jen doplnit, že originál dochovaný ve Vídni (fol. 17–18) byl u gubernia presentován rovněž hned 2. března a je Lerchenheimem vlastnoručně podepsán, zatímco předchozí text je pochopitelně psán jinou rukou.

40 Fol. 3+22.

41 O případné pochvale pro autora úprav tentokrát, na rozdíl od časově pozdějšího hradiského případu, řeč (ještě zatím) není.

42 O umístění a jen částečné vlastnoručnosti tohoto placet platí totéž, co je uvedeno výše v pozn. 13 a 25. Datum schválení vyplývá z poznámek na rubu přednesení.

43 Fol. 1+62. Datum je, jak vidíme, opět totožné s datem ukončení schvalovací procedury.

mají být inserovány,⁴⁴ s odkazem na ověřený opis a s upozorněním na to, co je třeba vynechat: „Reliqua scribantur ex adjacenti copia vidimata privilegiorum mit Hinweglassung des durchstrichenen privilegii des Marggrafen Premizl und der unterzohenen Stellen und Perioden.“ Z dalších vyřizovacích poznámek na konceptu se dovídáme, že taxa obnášela 1000 zlatých, byla zaplácena (až) 31. října 1782 a že k extradici listiny došlo teprve 17. dubna 1783.

Koncept obvyklého intimačního dvorského dekretu,⁴⁵ v němž se moravskému zemskému guberniu sděluje, že panovník potvrdil „in forma diplomatis“ zábrdovická privilegia podle guberniálního návrhu s vynecháním privilegia markraběte Přemysla a dále podtržených míst, má původní datum 26. dubna 1782 (shodně s datem konfirmační listiny) opraveno na 26. ledna 1783 a podle příslušné vyřizovací poznámky byl přepsán na čisto 10. února 1783.⁴⁶ Vzhledem k absenci jeho originálu mezi brněnskými archiváliemi odpadá tentokrát i nadále možnost zjistit, kdy tento dekret guberniu do Brna došel.⁴⁷

* * *

Rekonstrukce revizně-konfirmačního řízení u novoříšských premonstrátů byla již na základě spisu uloženého v Moravském zemském archivu – na rozdíl od předchozích tří premonstrátských konventů – bezproblémová, a to jednak proto, že brněnský spis je tentokrát téměř úplný (pochopitelně chybí pouze přednesení), jednak proto, že proti potvrzení listiny Ferdinanda II. z 15. června 1626, která jako jediná byla prostřednictvím tereziánské konfirmace z 15. dubna 1752 předložena ke konfirmaci, nebylo ani v době josefínské žádných námitek. Z toho důvodu lze výklad podaný v *Panovnických konfirmacích* doplnit, popř. upřesnit po

44 Chybí však náznak konfirmace tereziánské, ani zde není odkaz na ni jako na stylizační vzor. Z toho by mohlo vyplývat, že staré listiny mají být inserovány přímo, bez prostřednictví konfirmace tereziánské. Ale protože v originále josefínské konfirmace, známém nám z MZA, zprostředkující tereziánská konfirmace obsažena je, patrně kancelista (písař čistopisu) tento nedostatek sám napravil.

45 Fol. 2.

46 Z dalších vyřizovacích poznámek upozorňuji aspoň na tu, která udává výši poštovního porta – 3 zlaté a 46 krejcarů. Jinak srov. výše pozn 16.

47 Pro úplnost je třeba ještě upozornit na časově poslední písemnost ve vídeňském spise (fol. 5+20), vzniklou až po skončení revizně-konfirmačního řízení, totiž na originál dopisu registrátora moravského zemského gubernia M. L. Daschitzkého registrantovi Česko-Rakouské dvorské kanceláře F. I. Kuneschovi ze 4. června 1783. Jde o zajímavý pramen k jednomu z aspektů genetické diplomatiky, v daném případě k otázce, jak si zmíněné úřady počínaly při vzájemném zapůjčování a vracení konfirmační písemné agendy a k jakým nedorozuměním a zmatkům přitom docházelo. Protože však interpretace Kuneschova dopisu, včetně příjemcova komentáře na jeho rubní straně, by si vyžadovala zevrubnějšího rozboru, bude vhodnější pojednat o tom konkrétněji v jiném, samostatném článku. (V něm bude nutno vzít zřetel i na některé v předchozích písemnostech se vyskytující letmé zmínky, které jsem zatím ponechal vědomě stranou, protože jejich smysl se dá pochopit právě až s přihlédnutím ke Kuneschovu dopisu.) Čtenáři se za odsun řešení tohoto problému na pozdější dobu omlouvám, domnívám se však, že pojednání o něm by nadměrně zatěžovalo tuto nynější studii, zaměřenou na odstranění vysloveně „bílých míst“ v *Panovnických konfirmacích*.

prostudování příslušného vídeňského spisu⁴⁸ jen v některých více méně detailech:

a) Nedatovaná konfirmační suplika byla u dvora presentována, jak vyplývá z poznámky na jejím originále,⁴⁹ 3. prosince 1781.⁵⁰

b) V textu původního vyhotovení (tedy „originálu“) ověřeného opisu tereziánské konfirmace⁵¹ nejsou tentokrát žádné škrty ani podržení.

c) Originál stručného guberniálního dobrozdání z 6. února 1782⁵² byl u dvora presentován podle příslušné poznámky 5. března téhož roku.

d) Přednesení dvorské kanceláře pro panovníka z 8. března 1782⁵³ se ve vótu omezuje na sdělení, že kancelář je s doporučením gubernia (jehož kladné stanovisko se v úvodní části přednesení reprodukuje)⁵⁴ zcela srozuměna („gänzlich einverstanden“), a pouze připomíná, aby gubernium (napříště) vždy přikládalo ke svým dobrozdáním také předběžná vyjádření ordináře a komorního prokurátora.⁵⁵ Panovník pak schválil toto vótum stručným přípiskem „Ich begnehmige die Bestätigung dieser Privilegien. Joseph m. p.“ 15. března 1782.⁵⁶

e) U konceptu konfirmační listiny z 15. března 1782, jehož struktura je mutatis mutandis stejná jako v případě hradiském, louckém a zábrdovickém,⁵⁷ posta-

48 AVA, fond Alter Kultus, kart. 862, konv. Prämonstratenser Stift Neureusch, konf. spis.

49 Fol. 6–7.

50 Z opisu v MZA bylo možno – s přihlédnutím k datu dorzálního dekretu – pouze vydedukovat, že k presentaci došlo někdy před 5. prosincem 1781.

51 Fol. 9–17.

52 Fol. 5.

53 Fol. 3+8.

54 Reprodukuje se zároveň i guberniální sdělení, že biskup ani prokurátor nemají ke konfirmační žádosti žádné připomínky.

55 Tuto připomínku je třeba chápat jako výtku. Originály vyjádření brněnského biskupa i moravského fiskálního adjunkta (zastupujícího komorního prokurátora – srov. výše pozn. 24) totiž tentokrát zůstaly nedopatřením u gubernia, ač měly být zaslány do Vídně, a nacházejí se dnes v novoříšském konfirmačním spise v MZA. (K otázce zaslání příloh srov. ostatně výše pozn. 47.) Připomínka byla pak vložena do textu intimačního dekretu pro gubernium z 15. dubna 1782, o jehož obsahu je zmínka již v PK, s. 140.

56 Umístění a ostatní náležitosti placet jsou stejné jako v předchozích případech. – Pro zajímavost cituji text „prováděcího příkazu“ na přiloženém lístku, zhruba dnešního formátu A 5 (fol. 4): „Vortrag dd° [= de dato] 8. et reprod. [ucto ?] 15ⁿ Martii a. c. [= anni currentis]. Die Bestätigung der Privilegien für das Kloster Neureisch in Mähren mit allerhöchster Resolution Ich begnehmige die Bestätigung dieser Privilegien. V. [= vertatur ?] Expediatur hiernach das diploma confirmationis. Den 15ⁿ Martii 782.“ (Srov. obdobný lístek ve vídeňském konf. spise kláštera žďárského – V a š k ů V.: *Addimenta k josefínským konfirmacím pro cisterciácké kláštery*, s. 209, pozn. 45.)

57 Jen poznamenávám, že postranní upozornění pro písaře čistopisu (kancelistu) u náznavu insertu je tentokrát stručnější, neboť nebylo nutno nic vynechávat: „Reliqua scribantur ex copia vidimata.“ Kromě toho je zde, pokud se týká přímého a zprostředkovaného inserování, obdobná situace jako u konceptu josefínské konfirmace pro zábrdovické premonstráty.

čí upozornit na poznámky, z nichž vyplývá, že konfirmační taxa, obnášející 600 zlatých, byla zaplacená 1. července a že originál konfirmace byl příjemci extradován 2. srpna 1782.⁵⁸

**ADDITAMENTA ZU DEN JOSEFINISCHEN KONFIRMATIONEN
FÜR DIE PRÄMONSTRATENSER IN KLOSTER HRADISCH, BRUCK,
OBROWITZ UND NEUREISCH
(Wiener Studien aus der Diplomatie der Neuzeit – III.)**

Ähnlich wie die Abhandlung über die *Additamenta zu den josephinischen Konfirmationen für die Zisterzienserklöster in Welehrad und Saar* (vgl. SPFFBU C 47, 2000, S. 197 – 210), beinhaltet auch dieser Artikel Ergänzungen zu den bisherigen Kenntnissen über das Konfirmationsverfahren während der Regierungszeit Josefs II., und zwar bei vier mährischen Prämonstratenserkonventen. In seinem im Jahre 1981 erschienenen Buch *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století (Landesherrliche Konfirmationen für mährische Klöster im 18. Jahrhundert)* konnte sich der Autor nur auf die Quellen stützen, die in den böhmischen und mährischen Archiven aufbewahrt werden. In Folge dessen blieb eine Reihe von Fragen offen. Auf diese Fragen Antwort zu geben, wurde erst (nach November 1989) dank dem Studium der Archivalien von dem Österreichischen Staatsarchiv in Wien möglich. Der vorgelegte Beitrag ergänzt die Kapitel VI, VII, VIII und IX des erwähnten Buches.

Im Unterschied zu den Klöstern in Welehrad und Saar war es diesmal nicht nötig, sich auf das Schlußergebnis zu konzentrieren (dieses war schon aus den schriftlichen Quellen im Mährischen Landesarchiv bekannt, und die Archivalien in Wien bestätigen es nur), sondern man mußte vor allem die vorhergehenden Vorbereitungsphasen des Konfirmationsverfahrens, und zwar auf Grund der sog. Vorträge oder Thronberichte und der Bearbeitungsvermerke auf den Konzepten der josephinischen Konfirmationsurkunden, durchforschen. So ist es unter anderem gelungen endgültig festzustellen, beziehungsweise früher nur hypothetisch vorausgesetzte Gründe zu bestätigen, warum bestimmte alte Privilegien vom Herrscher wieder bestätigt wurden und andere für nicht mehr gültig erklärt wurden. Außerdem kamen auch Ursachen von Fehlgriffen und Inkonsequenzen heraus, die einzelne Behörden bei der Beurteilung von veralteten Urkunden und bei der Ausfertigung von Konfirmationsurkunden in einigen Fällen begingen.

Übersetzt von Jiřina Štouračová

Podle konceptu by se zdálo, že listina Ferdinanda II. bude inserována přímo, ale ve výsledném originále je inserována prostřednictvím konfirmace tereziánské.

⁵⁸ Časově poslední písemnost ve vídeňském soupise, totiž koncept intimačního dvorského dekretu pro gubernium z 15. března 1782 (fol. 2) pomímám, neboť textově odpovídá originálu, o jehož obsahu a také o datu presentace v Brně (3. srpna 1782) jsem mohl na základě brněnského spisu informovat již v *PK*, s. 140.